

Developing along with the change and development of society, the family contributes to solving many important economic and social problems. At the same time, the family satisfies and the most important personal needs, the importance of which is constantly increasing. Among them, the need for trustful communication, complicity, openness, support, etc. It is the level of the development of the family, together with the nature of labor, which determines the social order in which people live in different states, under different historical conditions.

In addition to the social and cultural formation of the individual, the family sets the benchmarks and the prospect of the existence of an individual in society. Life projects of goals and interests become exemplary for the individual and give confidence in their actions and contribute to emotional satisfaction in the process of targeting. Such exemplary goals form restrictions that make social interaction more civilized and effective. It is precisely in this sequence that the «projects of group life» are created, which allow the society to form a framework of institutions and horizontal interactions that will contribute to the development of its own model of social development. Consequently, each society adjusts the process of its own development under the norms and its own established norms governing the admissible procedures for advancement to the strategic goal.

An important role is played by the family and in the formation of the values structure, since it acts as the primary environment in which an individual enters the system of social relations and gets experience of activity. Relations between different generations in the family are becoming an important factor in social communication in a multidisciplinary reality and lay the foundations for responses and mutual assistance. In this context, it is important that the influence of the family institution is more influenced by the educational structures and society as a whole.

Keywords: family, social institution, civil society, personality, social system, structuring, institutionalization, social-economic well-being.

УДК 329(438):327

Ю.В. Константинова, К.К. Чекоданова

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА В ПРОГРАМАХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Розглянуто процес зміни зовнішньополітичних орієнтирів Республіки Польща у 90-х роках ХХ століття. Висвітлено основні напрями зовнішньої політики Республіки Польща на законодавчому рівні. Проаналізовано програми політичних партій, що увійшли до Сейму за результатами парламентських виборів 2015 року, на зміст зовнішньополітичних концепцій. Визначено основні завдання зовнішньої політики Польщі, які містяться у програмах.

Ключові слова: зовнішня політика, політичні партії, євроскетицизм, євро-атлантична інтеграція, «Право і справедливість», «Громадянська платформа», «Кукіз'15», євровалюта.

Сьогодні, Республіка Польща, позиціонує себе європейською державою з розвиненими демократичними інститутами та намагається відігравати активну роль в Європейському Союзі. Зовнішньополітичний курс країни спрямований на забезпечення сприятливих міжнародних умов, які в повній мірі гарантують безпеку, демократичний державний устрій, права і свободи громадян та сприяє цивілізаційній та економічній

модернізації, рівно як і підвищенню міжнародного авторитету країни. У зовнішній політиці польський уряд приділяє багато уваги діяльності Польщі в ЄС та НАТО. Польща завжди намагалася і продовжує зараз реалізовувати свої амбіції регіонального лідера в різних політичних форматах. При цьому Варшава наполягає на своєму виключному значенні у впливі на хід процесів на пострадянському просторі як «форпосту» ЄС на даному напрямку. В жовтні 2015 року в Польщі завершилося перезавантаження влади – компанію президенту Анджею Дуді склав уряд, сформований правою партією «Право і Справедливість» (ПіС) на чолі з прем'єр-міністром Беатою Шидло, з грудня 2017 року – Матеуш Моравецький.

Сьогодні існує чимало вітчизняних досліджень присвячених вивченню різних аспектів розвитку Республіки Польщі: Е. Брониславський, Т. Майко, Т. Смик, зокрема зміни зовнішньополітичного курсу висвітлені у роботах С. В. Бочарова, О. М. Звягіна, перспективу введення валюти євро - І. В. Петровича тощо. Але, нажаль, висвітлення зовнішньополітичного курсу країни у програмах політичних партій, не знайшло відповідного відображення. В зарубіжній історіографії дана тема порушена в роботах польських авторів Т. Тхорека та К. Войчік-Адамської, що досліджують програми політичних партій стосовно зовнішньої політики держави.

Мета статті - розглянути трансформацію зовнішньої політики Республіки Польща наприкінці ХХ – початку ХХІ століть та проаналізувати основні зовнішньополітичні завдання у програмах провідних політичних партій сьогодні.

Із запровадженням нового зовнішньополітичного курсу, зовнішня політика Польщі протягом дев'яностих років ХХ – на початку ХХІ століть набула нового змісту. Цей процес був достатньо неоднозначним та відрізнявся деякою суперечливістю. Справа в тому, що одночасно з демократичними перетвореннями та зміною зовнішньополітичної орієнтації, залишилися міжнародні зобов'язання попереднього періоду, які були закріплені умовами Варшавського договору та статутом Ради економічної взаємодопомоги [4].

Творцем «нової» зовнішньої політики Польщі став Кшиштоф Скубішевський міністр закордонних справ Польщі у 1989-1993 роках. Йому належать якісно нові ідеї міжнародної діяльності республіки, що визначили переорієнтацію країни та зробили її успішною європейською державою, яка на сьогодні є взірцем євроінтеграції та побудови успішної економіки для пострадянських країн, які визнали євроінтеграцію як зовнішньополітичний курс[3].

З прийняттям польським урядом «Основ польської зовнішньої політики» у 1989 році, вона стала належати до сфери громадського життя держави. В документі були визначені такі основні цілі зовнішньої політики:

- прагнення до інтеграції і співпраці із західними структурами безпеки;
- підтримувати і розвивати всебічні відносини та взаємовигідне співробітництво з усіма сусідніми державами;
- прагнути до зміцнення позицій Польщі в регіоні, і в результаті брати активну участь у існуючих регіональних структурах співробітництва [4].

З прийняттям у 1992 році другого базового документу, що регулює зовнішньополітичні засади Республіки Польща — «Оборонна стратегія Польської Республіки», польський уряд визначив в якості пріоритетного напрямку співпрацю з країнами ЄС та структурами НАТО [5].

Основні завдання польської зовнішньої політики кінця вісімдесятих – початку дев'яностих років ХХ сторіччя включали:

- завершення процесу приєднання до НАТО і продовження роботи з політичної та військової інтеграції з Альянсом;

- плавний хід переговорів з Європейським Союзом і пошук союзників, які б сприяли отриманню Польщею членства в ЄС;
- подальший розвиток політичної, економічної та культурної співпраці з усіма сусідами;
- підтримка високих темпів зростання відносин з крупними та впливовими на міжнародній арені польськими партнерами: США, Німеччина, Франція та Великобританія;
- продовження активної участі в регіональних структурах, у яких Польща є членом;
- дії щодо зміцнення економічного і культурного стану країни в Європі та у світі.

Північноатлантичний Альянс, до якого прагнула вступити Польща, розглядався в якості основного механізму забезпечення безпеки держави, і членство в ній як підтвердження незворотності демократичних змін в країні і міцній фіксації Польщі в родині демократично керованих держав Заходу.

Для Варшави процес євроінтеграції відбувався приблизно паралельним з атлантичною. У серпні 1990 року польський уряд налагодив дипломатичні відносини з НАТО. У липні 1991 року коли була підписана «Будапештська заява» та протокол про повне припинення дії Організації Варшавського Договору та розпуск усіх структур організації, Варшава остаточно виходить з під радянського впливу, поставивши крапку припиненням своєї участі у Раді економічної взаємодопомоги. Прийняття такого рішення, стало суперечливим для Варшави, оскільки, в умовах, коли структури ОВД були вже розпущені, але СРСР продовжував формально існувати, у польському керівництві спостерігалась певна нерішучість, результатом якої стала поява концепції, що пропонували дотримання «збройного нейтралітету», або «дистанціювання» по відношенню, як до Західних, так і до Східних країн [1].

На початку 90-х років ХХ століття відбувається поступове зближення Польщі з НАТО, яке стало можливим завдяки діяльності організації «Ради Північноатлантичного Співробітництва», у 1997 році її було реорганізовано у «Раду євроатлантичного партнерства». Свою роль зіграла й програма «Партнерство заради миру». Варшаві, як новому партнеру, були запропоновані політичні консультації з різноманітних питань таких, як: реалізація угоди щодо контролю над озброєннями, співробітництво в галузі миротворчих операцій, проблема конверсії військової промисловості. У 1999 році результатом цієї співпраці став вступ країни до Північноатлантичного альянсу.

Паралельно з виробленням європейського вектору в рамках західного виміру зовнішньої політики йшло налагодження відносин зі Сполученими Штатами Америки. В 90-ті роки ХХ сторіччя США стали найвпливовішою державою у світі, як в економічній, так і у військово-політичній сфері. Саме тому, гарантом своєї безпеки та демократичних свобод Варшава вважала Вашингтон, налагодження зв'язків з яким ставилось одним з першочергових завдань [5]. З початку ХХІ сторіччя Польща стала одним з головних провідників проамериканських інтересів в центральноевропейському регіоні, крім цього вступ Польщі до НАТО автоматично відсунув у часі її вступ до ЄС. Тому, лише у 2004 році Польща отримала членство в Європейському Союзі.

На сьогодні до Парламенту Республіки Польща входять 5 політичних партій: «Право і справедливість», «Громадянська платформа», «Польська селянська партія», «Кукіз'15» та партія «Новочесна». Кожна з них має свою програму, які не дивлячись на відмінність, в деяких питаннях мають спільну позицію, але різні аргументації щодо певних питань.

На сьогодні найбільш впливовою є партія «Право і справедливість», вона володіє більшістю депутатських мандатів у Сеймі, її програма акцентує увагу на наступних питаннях: безпека держави, її статус і позиція у міжнародних відносинах. «Право і

справедливість» прагне зробити Польщу важливим гравцем європейської політики і важелем впливу на політику НАТО щодо Східної Європи. Також, однією з цілей зовнішньої політики є прагнення вивести всю територію Східної Європи на шлях членства в Європейському Союзі. Партія пропонує комплексні нові інструменти для співпраці з країнами регіону, на двосторонньому і міжнародному рівні. За програмою цієї партії особливу роль мають грати польські відносини зі США [12]. У результаті Польща вважають «Троянським конем» Сполучених Штатів в регіоні.

Що стосується партії «Громадянська платформа», то тут слід зазначити, що її програма чітко визначає зовнішньополітичні орієнтири та вказує прямо на завдання республіки на міжнародній арені, зокрема: підтримка України у конфлікті з Російською Федерацією, а також надання допомоги Україні у запровадженні складних реформ. Також програмою до 2018 року визначалося завдання переконати Велику Британію не виходити з ЄС. Це зумовлено тим, що Британія на сьогодні є другим за величиною торговим партнером Польщі. На сьогодні вони мають безмитну торгівлю, але після виходу Британії з ЄС на ціну імпортованих товарів буде накладено митні збори, отже доведеться переплачувати, а дивлячись на те, що товарообіг між країнами достатньо високий, переплата за таких умов буде дуже значною. Для Польщі це не вигідно. До того ж, беручи до уваги те, що Польща є найбільшим одержувачем іноземних інвестицій США в регіоні, держава має особливий інтерес до подальшого зміцнення економічного співробітництва з цією країною. Саме тому партія виступала за підписання Європейським Союзом торговельної угоди про Трансатлантичне Партнерство з торгівлі та інвестицій. Таким чином прагнучи збільшити присутність Сполучених Штатів в Європі, не тільки в безпековому вимірі, але й в економічному [10].

Третя за кількістю місць в парламенті є партія «Кукіз'15». У своїй програмі вона звертає увагу на те, що держава стає все частіше предметом, а не є суб'єктом міжнародної політики. На думку прибічників партії, в основну польської зовнішньої політики слід покласти принцип «нічого про нас без нас». Партія наголошує, що Польща має зберегти свою національну валюту і не переходити на євро, обумовлюючи це тим, що криза євро ще далека від завершення. Грошові реформи з переходом на євровалюту, нав'язані південній Європі, виявилися неефективними і призвели до катастрофічного рівня безробіття. Криза в цих країнах не тільки виникла через погану внутрішню політику, але в значній мірі викликана загальною валютою. Партія наголошує на тому, що неможна запроваджувати єдину валюту для країн, що знаходяться на різних рівнях економічного розвитку [13].

Протилежна позиція в цьому питанні у «Польської селянської партії». Програма цієї партії проголошує необхідність входу до зони євро, пояснюючи це тим, що прибуток від цього перевищить втрати, але з огляду на останні події, багато хто не згоден з цією позицією. Також партія підіймає питання національної ідентичності і суб'єктивності Польщі в ЄС. Бо на сьогодні державі важко захищати національні інтереси — коли багато істотних економічних рішень приймаються в Брюсселі, а не у Варшаві [9]. Так, зокрема, Польська селянська партія виступає за відміну санкцій проти Росії, що несуть шкоду польським підприємствам, а разом з цим і економіці. Але через малий відсоток голосів в Парламенті, ця позиція є непопулярною та ніяк не впливає на міжнародну політику держави. Можна сказати, партія дивиться на питання зовнішньої політики багато в чому через призму потенційних економічних вигод, які польські підприємці можуть принести розширені контакти з іншими країнами.

Повертаючись до питання введення валюти євро замість польського злота, слід зазначити, що це є найбільш суперечливою темою. Польща, вступивши в 2004 році до Європейського Союзу взяла на себе зобов'язання прийняття спільної валюти. Однак,

оскільки в договорі про вступ не зазначений термін прийняття валюти євро, існує свобода вибору моменту зміни валюти. В 2008 році прем'єр-міністр Дональд Туск (партія «Громадянська Платформа») декларував, що запровадження євро в Республіці Польща буде можливим в найближчі роки. Проїшов тривалий період часу, а половина польського уряду переконана, що немає конкретної перспективи членства держави в єврозоні [14]. Гальмівний процес можна коментувати нестабільною економічною ситуацією в зоні євро та в цілому світі. Однак, така ситуація не виключає дебатів на тему перспектив та умов запровадження євро як валюти серед політичних партій.

Найближчі перспективи впровадження євро в Польщі, чи входження держави до останньої фази Європейського Союзу не є реалістичними з огляду на тривалий, загальносвітовий процес фінансової кризи, яка трансформувалась в економічну кризу, що стосується різних галузей господарства. Щоправда Польща виходить із цієї кризи швидкими темпами, особливо, в порівнянні з деякими державами-членами ЄС.

Такої думки тримається партія «Кукіз'15». Програма пояснює чому Польщі не слід переходити на євро: відмова від національної валюти буде для поляків не тільки несприятливою але навіть небезпечною. Ухвалення євро буде означати різке підвищення цін для громадян і відмову від суверенної грошової політики Польщі і підпорядкованість до інтересів найбільш впливових держав Європи. Єдину європейську валюту партія вважає чисто політичним проектом. На її думку, сумнівно чи буде Європейський Валютний Союз вживати міри в найближчі кілька років для розв'язання проблем, пов'язаних з відмовою від власної валюти. Сьогодні це болісно дається взнаки не тільки країнам Південної Європи, а й Франції та Нідерландам. Польському уряду не можна закривати очі на те, що криза в Європі зашкодить й Польщі [13].

Як зазначають польські аналітики, Польщі для вступу в зону євро треба, увійти до Європейського фінансового механізму обмінного курсу. Крім цього Республіці Польща ще потрібно внести зміни до Конституції і переконати, польське суспільство, яке скептично ставиться до цієї перспективи, в необхідності заміни польський злот на євро. Польський уряд переконаний, що вступ до єврозони спростив би для Польщі доступ до європейського капіталу, що могло б означати покращення для польської економіки. Це була б головна перевага. Зникла б необхідність платити за трансакції та конвертацію валют. Запровадження євро призвело б також до того, що збільшилися б іноземні інвестиції й торговельний оборот з іншими країнами, що входять до євро-зони. Проте, як зазначає радник з економічних питань польського прем'єр-міністра Марек Зубер, у Польщі не забувають і про негативні наслідки, які може принести з собою євро: передусім це зростання цін. Крім того, Польщі треба остерігатися можливості втрати самостійної фінансової політики.

Інші експерти закликають до того, щоб єдину європейську валюту якомога оперативніше запроваджували на своїй території відносно нові члени Євросоюзу. Вони переконані, що «чим більшим буде європейський валютний союз, тим більшої ваги набуватиме євро у світовій валютній системі. А від цього матиме зиск і вся Європа. Євро, який діє тепер на території лише половини держав Європейського союзу, залишатиметься й надалі стабільною і перспективною валютою. На думку колишнього прем'єр-міністра Польщі – Дональда Туска, необхідно здобути якнайширшу підтримку у справі запровадження у Польщі євровалюти. Важливо, щоб такий проект схвалили політичні та економічні середовища, а передусім – громадяни. За його словами інтеграція ЄС відбувається навколо економічно-валютного союзу, отже, в інтересах Польщі – бути в серці Європи, а не на периферії. Проте для такого кроку, потрібна політична згода. Попередня правляча коаліція «Громадянська платформа» та «Польська селянська партія» розуміли, що самі провести країну до Єврозони не в змозі. Станом на 2017 рік

партія «Громадянська платформа» вважає, що Польща потребує принаймні трьох років, аби запровадити євровалюту [14].

Представники партії «Право і справедливість» яка сьогодні знаходиться при владі, вважають, що зміна національної валюти не відповідає інтересам країни. В програмі партії наголошується, що це питання має вирішуватись шляхом проведення всенародного референдуму. Але така позиція не має юридичного обґрунтування, оскільки поляки брали на себе зобов'язання щодо вступу до Єврозони, висловившись шляхом референдуму у 2003 році за ратифікацією договору про вступ країни до ЄС. А питання реалізації Польщею останнього етапу економічної та валютної інтеграції – запровадження євро замість національної валюти злого, мало стати лише питанням часу [12].

Партія «Право і справедливість» стверджує, що пришвидшення процесу входження Польщі в зону євро завдасть польській економіці великої шкоди. У перебігу парламентських слухань депутати нагадували, що під час економічної кризи в Європі Польща уникла великих проблем, зокрема завдяки тому, що має власну національну валюту. Як кажуть польські аналітики, саме дискусія про євро може поглибити польський внутрішньополітичний конфлікт.

Така позиція правлячої партії зумовлюється її ідеологією, партія тривалий час відрізнялася євроскептичними настроями. Якщо за часів правління «Громадянської Платформи» Польща здобула значних успіхів в євроінтеграції та отримала членство в ЄС, то політика «Право і справедливість» відрізняється певним консерватизмом. Протягом її правління, Польща переорієнтувалася від європейського курсу до євроатлантичного, особливо після того, як партія сформувала коаліцію із «Самообороною» (партія, що цього разу не увійшла до Парламенту, але завжди відрізнялася євроскептицизмом). В даний час Польща є одною з найвірніших і послідовних союзників США в Європі, що значно напружує її відносини з іншими європейськими країнами [14].

Отже, можна зробити висновок, що після приходу до влади в Польщі демократичного уряду кардинально змінився характер та цілі зовнішньополітичних відносин держави, яка від тепер, бачить себе в контексті єдиної Європи та в якості головного провідника її принципів та політики ЄС на його східних кордонах. У 90-ті роки ХХ століття відбувся повний відхід Варшави від політики Москви, пошук нових союзників на Заході, зближення країни з США заради гарантій власної безпеки. Метою польської зовнішньополітичної діяльності став курс на інтеграцію у структури ЄС та НАТО. Ці події ознаменували початок нової епохи в історії країни.

Сьогодні, зовнішньополітична діяльність Польщі на засадах, що були розглянуті, достатньо успішна. Країна досягла своїх основних цілей поставлених на початку формування своєї зовнішньої політики щодо орієнтації на «Захід». Республіка отримала членство в Європейському Союзі та в НАТО, перетворила свою планову економіку на ринкову та зробила великий крок вперед у своєму економічному розвитку.

Але одночасно із позитивними, спостерігаються також й негативні риси у зовнішньополітичній діяльності держави. Так можна відзначити слабку позицію Польщі стосовно глобальної політики, невизначеність із запровадженням валюти євро. Це спровоковано тим, що політичні партії, представлені на сьогодні в Парламенті мають різне бачення подальшої зовнішньої політики держави.

Проаналізувавши програми політичних партій, можна помітити такі відмінності, щодо зовнішньополітичних завдань: так, наприклад, партії «Право і справедливість», «Кукіз'15» виступають проти прийняття валюти євро, що в свою чергу підтримують «Польська селянська партія» та «Громадянська платформа». З іншого боку, в програмах

партій «Право і справедливість» та «Громадянська платформа», спостерігається певна єдність, щодо позиції Польщі у ЄС, підтримка санкцій проти Російської Федерації та особливої співпраці з США.

Отже, на сьогодні ситуація склалася так, що жодна з партій не має згоди у вирішенні принаймні двох питань, це робить неможливим створення коаліцій та формування більшості голосів при голосуваннях для прийняття важливих зовнішньополітичних рішень. Враховуючи ступінь впливу партій на реалізацію зовнішньої політики, актуальним є продовження вивчення програмних документів провідних політичних сил.

Список використаної літератури

1. Бочаров С. В. Соціальний вимір членства Польщі у ЄС (2004–2010 рр.) / С.В. Бочаров // Гілея : науковий вісник. – 2011. – № 55. – С. 212 – 216 ; Bocharov S. V. Sotsialnyi vymir chlenstva Polshchi u YeS (2004–2010 rr.) / S. V. Bocharov // Hileia : naukovyi visnyk. – 2011. – № 55. – S. 212 – 216.
2. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі [Електронний ресурс] / Н. Дейвіс. — Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/1439497/> ; Deivis N. Bozhe ihryshche: istoriia Polshchi [Elektronnyi resurs] / N. Deivis. – Kyiv : Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy», 2008. – Rezhym dostupu : <http://www.twirpx.com/file/1439497/>.
3. Звягіна О. М. Вироблення нового курсу зовнішньої політики Польщею у 1990-і роки / О. М. Звягіна // Гілея: науковий вісник. – 2012. – № 60. – С. 252–257 ; Novakovskiy Ye. M. Zakordonna polityka Polshchi: tsili i ochikuvannia [Elektronnyi resurs] / Ye.M. Novakovskiy // Ukrainskyi zhurnal. – 2009. – № 11. – S. 26-28. – Rezhym dostupu : http://ukrzurnal.eu/pdf/uz_2009_11.pdf.
4. Майко Т. С. Визначальні орієнтири зовнішньої політики Республіки Польща в кінці 80-х — на початку 90-х років ХХ ст. / Т. С. Майко // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Серія : Історичні науки. – 2007. - № 1. – С. 75-79 ; Maiko T. S. Vyznachalni oriientyry zovnishnoi polityky Respubliki Polshcha v kintsi 80-kh — na pochatku 90-kh rokiv XX st. / T. S. Maiko // Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnoho universytetu im. Lesi Ukrainky. Seriiia : Istorychni nauky. – 2007. - № 1. – S. 75-79
5. Новаковський Є. М. Закордонна політика Польщі: цілі і очікування [Електронний ресурс] / Є. М. Новаковський // Український журнал. — 2009. - № 11. – С. 26-28. – Режим доступу : http://ukrzurnal.eu/pdf/uz_2009_11.pdf ; Novakovskiy Ye. M. Zakordonna polityka Polshchi: tsili i ochikuvannia [Elektronnyi resurs] / Ye. M. Novakovskiy // Ukrainskyi zhurnal. — 2009. - № 11. – S. 26-28. – Rezhym dostupu : http://ukrzurnal.eu/pdf/uz_2009_11.pdf
6. Петрович І. В. Перспективи запровадження валюти євро в Республіці Польща [Електронний ресурс] / І. В. Петрович // Гілея: науковий вісник. – 2016. — Вип. 70. – С. 127-131. - Режим доступу : <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=89> ; Petrovych I. V. Perspektyvy zaprovadzhennia valiuty yevro v Respublitsi Polshcha [Elektronnyi resurs] / I. V. Petrovych // Hileia: naukovyi visnyk. – 2016. — Vyp. 70. – S. 127-131. – Rezhym dostupu : <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=89>
7. Смик К. Політичні аспекти членства Польщі в ЄС [Електронний ресурс] / К. Смик // Україна на шляху до Європейського Союзу. – Варшава, 2006. – С. 89-95. – Режим доступу : <http://www.batory.org.pl/doc/ukraina-vademecum.pdf> ; Smyk K. Politychni aspekty chlenstva Polshchiv YeS [Elektronnyi resurs] / K. Smyk // Ukraina na shliaxu do Evropeiskoho Soiuzu. – Varshava, 2006. – S. 89-95. – Rezhym dostupu : <http://www.batory.org.pl/doc/ukraina-vademecum.pdf>

8. Bachmann K. Konwent o przyszłości Europy. Demokracja deliberatywna jako metoda legitymizacji władzy w wielopłaszczyznowym systemie politycznym / K. Bachmann. – Wrocław : Atut, 2004. - 267 s.

9. Dokumenty Programowe X Kongresu PSL [Electronic resource]. – Warszawa, 2008. - Mode of access : <https://docplayer.pl/1962924-Dokumenty-x-kongresu-psl.html>

10. Polskie Stronnictwo Ludowe wobec problemów i wyzwań dla Polski [Electronic resource] // Dokumenty Programowe X Kongresu PSL. – Warszawa, 2008. – S. 15-30. - Mode of access : <https://docplayer.pl/1962924-Dokumenty-x-kongresu-psl.html>

11. Priorytety polskiej polityki zagranicznej [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.polska.ru/turystyka/artykuly/pl/priorytety.html>

12. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf>

13. Strategia zmiany [Electronic resource] // Kukiz'15. – Mode of access : <http://ruchkukiza.pl/klub-poselski/strategia-zmiany/>

14. Tchorek T. Dyskusja o wspólnej walucie. Korzysci i koszty dla Polski [Electronic resource] / T. Tchorek. – Mode of access : http://bankikredyt.nbp.pl/content/2008/2008_12/BIKW_12_2008.pdf

15. Wojcik-Adamska K. Wprowadzenie europejskiej waluty wymusi w Polsce zmiany w prawie [Electronic resource] / K. Wojcik-Adamska. – Mode of access : <http://forsal.pl/artykuly/107010,wprowadzenie-europejskiej-waluty-wymusi-w-polsce-setki-zmian-w-prawie.html>

Стаття надійшла до редакції 20.09.2018 р.

J. Konstantinova, K. Chekodorova

FOREIGN POLICY OF THE REPUBLIC OF POLAND IN THE PROGRAMMES OF THE POLITICAL PARTIES

Poland has always tried and continues to realize its ambitions of a regional leader in various political formats. At the same time, Warsaw insists on its exclusive significance in influencing the course of processes in the post-Soviet space as an "outpost" of the EU in this direction.

With the introduction of a new foreign policy course, Polish foreign policy has gained new meaning during the nineties of the twentieth and early XXI centuries. This process was rather ambiguous and was somewhat contradictory. Right now, the authorities are concentrated in the hands of representatives of the "Right and Justice" party, and the policy that this party has been repeatedly condemned by the European Commission. The latest manifestations of the conviction were the Brussels sanctions against Warsaw.

The purpose of the study is to trace the transformation of the foreign policy of the Republic of Poland from the end of the XX - XXI centuries. Determine the place of foreign policy issues in the programs of political parties in Poland.

The object of the work is the foreign policy principles of the Republic of Poland, the subject – foreign policy concepts in programs of political parties of the state.

This article is intended to determine the basic principles of the foreign policy of the Republic of Poland in the programs of its political parties. Also, determine the main directions of foreign policy in the programs of these parties. The tasks are: to consider the transformation of the foreign policy of Poland and the complete reorientation of foreign policy vectors in the 90 years of the twentieth century; analyze programs of political parties; track the similarities and differences in the programs.

Keywords: Republic of Poland, political parties, euroscepticism, foreign policy, Euro-Atlantic integration, «Law and Justice», «Civic Platform», «Kukiz'15», currency euro.